

SANAYİLEŞME İLE İLİŞKİLİ
SEKTÖRLER - KURUMLAR

EK – 16

T.C. GÜMRÜK REJİMİ

EK – 16

GÜMRÜK REJİMİMİZİN TARİHÇESİ

T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı web sitesinin”Tarihçe” bölümünden alınmıştır. Çalışma Dr Turan ATAN tarafından yapılmıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİ

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde teşkilatın yapısında değişiklik yapılması ve gümrüklerin Umum Müdürlük şeklinde Maliye Vekaleti'ne bağlanmasından sonra, gümrüklerin bu teşkilat yapısı Cumhuriyetin ilk dokuz yılında da aynen sürdürülmüştür.

Ancak, Cumhuriyet dönemi gümrüklere sahip çıkılan ve gümrüklerle ilgili köklü tedbirlerin alındığı bir ayrı dönem olmuştur.

Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında gümrük mevzuatı çeşitli kanun, kararname ve tefsirlerle oldukça dağınık bir uygulama içinde idi. Cumhuriyetin ilk dokuz yıllık döneminde, önce, müeyyide olarak yeterli bulunmasa da, 1126 ve 1510 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunlar yürürlüğe konulmuş; Yeni Gümrük Tarifesi hazırlamak üzere Bakanlar Kurulu Kararı ile bir komisyon kurulmuş ve sonuçta, spesifik sistemi esas alan 1.6.1929 tarihli 1499 sayılı ilk "Gümrük Tarifesi Kanunu" 1 Ekim 1929 tarihinde uygulanmaya başlanılmıştır. Böylece gümrük mevzuatı ilk defa bir bütünlük kazanmıştır. Bu Kanunun büyük bir bölümünü oluşturan "Gümrük İthalat Umumi Tarifesi Cetveli" Türkiye'ye getirilecek eşyanın her 100 Kg.ı üzerinden vergi alınmasını öngören bir düzenleme ile hazırlanmıştır.

Bugün yürürlükte olan ve vergilendirmede "Advalorem" esasını getirmiş olan "Gümrük Giriş Tarife Cetveli" ise, 14.5.1964 tarihli 474 sayılı Kanundur.

Tarife kanunlarından ayrı olarak yayınlanan ilk Gümrük Kanunu da 2.5.1949 tarihli 5383 sayılı yasadır.

1499 sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu'nun 1.10.1929 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanması ve gümrük resimlerinin de arttırılmış olması nedeniyle, kaçakçılık olaylarında da artışlar görülmüş ve kaçakçılık olayları güney sınırlarımızda büyük boyutlara ulaşmıştır.

Bunun üzerine, gerek gümrük hizmetlerinin daha iyi bir şekilde yürütülmesinin temini ve gerekse kaçakçılıkla mücadelede etkinlik sağlanması yönlerinden, bir dizi tedbirler alınması gerekliliği duyuldu. Bu tedbirler cümlesinden olmak üzere, 27 Temmuz 1931 tarihli 1841 sayılı Kanunla, güney sınırlarımızda, yarı askeri bir hüviyet gösteren Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı kuruldu.

Bu tedbirler meyanında, Gümrük Teşkilatının idari yapısında da çok önemli bir değişikliğe gidilerek, 29 Aralık 1931 tarihli ve 1909 sayılı Kanun'la Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti kuruldu.

Ayrıca, 1917 sayılı kanunla Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı ve 1989 sayılı kanunla da o tarihte Maliye Bakanlığına bağlı bulunan Tekel İdare ve İşletmeleri, yeni kurulan Gümrük ve İhisarlar Vekaleti'ne bağlandı.

Böylece, gümrükler 1861 yılında Rüsumat Emaneti organizasyonu adı altında doğrudan Sadrazamlığa bağlı olarak yönetilirken, Rüsumat Emaneti'nin 1909 yılında kaldırılarak Rüsumat Umum Müdürlüğü olarak Maliye Bakanlığı'na bağlanması uygulamasından, 22 yıl sonra vazgeçilmiş ve gümrükler, tekellere ile birleştirilerek bir Bakanlık çatısı altında yeniden organize edilmiş oldu.

Yeni oluşuma gidilmesi nedeninin, kaçakçılıkla etkin bir şekilde mücadele edilebilmesinin yanında, gümrük ve tekellere hizmetlerinin de en iyi bir şekilde yürütülmesinin sağlanması olduğunu, Gümrük ve İhisarlar Vekaleti'nin kuruluş gerekçesinden anlıyoruz.. Sözü edilen gerekçede;

"Gümrük muamelesinin aldığı hususi ehemmiyet, ihisar işlerinin kesbettiği vüs'at, kaçakçılık için alınacak ciddi tedbirler, bütün bu işlerin Maliye Vekaletinin asli hizmetlerinden ayrı olarak tedvir ve takibinde Devlet için daha faydalı olacağından, mesaisini münhasıran bu veçhelere tahsis eden bir Vekaletin teşkili muvafık görülmüş ve maruz muamelesinin layık olduğu iktisadi ve inzibati noktalardan da bu teşekkülün Devlet için menfaatli olacağı teemmül edilmiştir. Vekalet teşekkülü adı altında toplanan Gümrük ve İhisar işlerinin tevhit ve merkezi nakli neticesinde bütçeye ayrıca bir külfet tahmil edilmeyeceği aşıkardır. Bu maksat ve gereklerle Gümrük ve İhisarlar Vekaleti ünvanı altında ihdası faydalı görülen..." denilmektedir.

Kuruluştan dört yıl sonra Bakanlığın teşkilat ve vazifelerine dair kanun hazırlanmıştır. 2825 sayılı 9.10.1935 tarihli olan "Gümrük ve İhisarlar Vekaleti'nin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun" hükümlerine göre, kuruluş sırasında Vekaletin ana hizmet birimleri Gümrükler Umum Müdürlüğü, İhisarlar Umum Müdürlüğü ve yarı askeri görünümüne hüviyetteki Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı'ndan oluşuyordu.

Vekaletin taşra teşkilatı ise, gümrük ve gümrük muhafaza kuruluşları itibarıyla Başmüdürlük, Müdürlük, Başmemurluk, Amirlik ve Memurluk şeklinde düzenlenmişti.

Diğer taraftan, aynı dönemde Gümrük ve İhisarlar Vekaleti Teşkilat ve Vazifelerine Dair 2/14153 sayılı Nizamname de yayınlanmıştır.

Bu arada, mevzuata yönelik yapılan çalışmalar da yürütülüyordu. Bu çalışmalar sonucunda, daha önce uygulamaya konulmuş olan 1510 sayılı kanuna göre daha ağır müeyyideler taşıyan, 1918 sayılı "Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun" 1932 yılında yürürlüğe konuldu. Halen yürürlükte bulunan ve zaman içinde günün koşullarına göre çeşitli değişikliklere uğramış olan bu kanuna göre, kaçakçılık davaları tutuklu olarak devam eder, kaçakçılık suçlarından dolayı mahkumiyet halinde ceza tecil edilmez ve sürgün cezası uygulanırdı. Ayrıca, bu kanuna göre kaçakçılık davalarına bakmak üzere üç yıl süre ile özel ihtisas mahkemeleri de kuruluyordu.

Bu dönemde, kaçakçılıkla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için Vekaletin personel politikası üzerinde de önemle duruldu. Teftiş ve tahkikatlar sırasında veya merkezde dosya üzerinde yapılan incelemelerde, çeşitli nedenlerle yetersizliği saptanan memurların, Vekalet Disiplin Kurulu Kararı ile memuriyetten ihraç edilmelerini hüküm altına alan ve kapsamı daha sonra 2350 sayılı kanunla genişletilmiş olan, 7 Ocak 1932 tarihli 1920 sayılı Kanun yürürlüğe konuldu.

Diğer taraftan, Cumhuriyet öncesi 1918 senesinde uygulamaya konulan Gümrük Kanunu, günün değişen ekonomik şartları karşısında yetersiz kaldığından, bu konuda da yapılan yeni çalışmalar sonucu hazırlanan tasarı kanunlaştı. 2 Mayıs 1949 tarihli 5383 sayılı olan bu kanun Cumhuriyet döneminin ilk Gümrük Kanunu'dur.

Bu dönemde, ülkemiz uluslararası gelişmeleri de yakından takip etmiş ve merkezi Cenevre olarak 1947 yılında kurulan ve 1948 yılında faaliyete geçen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na (GATT) (Bugünkü Dünya Ticaret Örgütü) katılırken, merkezi Brüksel olarak 1950 yılında kurulan Gümrük İşbirliği Konseyi'nin (Bugünkü Dünya Gümrük Örgütü), ilk üyeleri arasında yer almıştır.

Uluslararası ticaretin kolaylaştırılması ve bu nedenle de ülkeler arasında gümrük uygulamalarının yeknesaklaştırılması bakımından, Gümrük İşbirliği Konseyi tarafından hazırlanan Nomanklatür ve Kıymet Sözleşmelerine, 7 Ocak 1955 tarihli 6449 sayılı Kanunla taraf olunmuş, yürürlükteki 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, spesifik tarife terkedilmiş ve kıymet sistemine dayalı yeni nomanklatür uygulanmaya başlanmıştır.

Gümrük mevzuatı ve tekniği konusundaki bu çalışmalar sürerken, 16 Temmuz 1956 tarihli 6815 sayılı Kanunla Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı kaldırılarak, sınır, kıyı ve kara sularımızın muhafaza ve emniyeti ile gümrük bölgesinde kaçakçılığın men, takip ve tahkiki görevi İçişleri Bakanlığı'na devredilmiş, ancak, gümrük kapılarıyla, gümrük teşkilatı bulunan hava ve deniz limanlarıyla, Marmara Denizi, Çanakkale ve Karadeniz boğazlarında ve bu yerlerdeki gümrük bölgesinde gümrük muhafaza vazifeleriyle, kaçakçılığın men, takip ve tahkik görevleri Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'ne verilmiştir.

Bu yeni duruma göre, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatının yapısı, 2825 sayılı "Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'nin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun"da, 6851 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle yeniden düzenlenmiş ve Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı'nın yerini, merkezde Gümrük Muhafaza Müdürlüğü almıştır.

Öte yandan, 1972 yılında bir kamu iktisadi teşebbüsü olarak kurulan Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü de ilgili kuruluş olarak Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na bağlanmıştır.

YORUM:
